



ביאורים

מהי השאיפה של חובות הלבבות? לאיזו דרגה האדם צריך להגיע בעבודת ה' כתוצאה מזיכוך ליבו? רבנו בחיי אומר שהמטרה היא להיות אדם שפיו וליבו שווים. עולם בני האדם מלא בסתירות פנימיות בין הנאמר והנעשה ובין המוחשבות המלוות את האדם פנימה. האדם יכול לחיות כל חייו בשני עולמות סותרים. האחד הגלוי-המעשי, והשני הנסתר- הליבי. שעולם המעשה שלו אינו נובע מכוונת הלב אלא מנוע עקב סיבות חיצוניות ומניעים שאינם טהורים. אם אדם שחי כך נתפס בקלקלתו הוא מאבד את אמון הציבור.

באותה מידה אדם שחי כך לפני ה', שמעשיו החיצוניים מגלים שהוא מקיים מצוותיו ורוצה לעבודו אך ליבו אינו עימו והוא חפץ בחיי הפקרות והוללות, עבודתו איננה רצויה באופן שלם לפני ה'. עבודת ה' איננה רק מטלה שצריך לסיימה, מין חוב דתי מעיק שצריך להיפטור ממנו. הנביאים זועקים על כך שה' אינו אוהב קיום מצוות שנובע מתוך גישה זו. העיקר הוא שהלב יהיה עם ריבונו של עולם. שהאדם יחפוץ לעובדו ולא יעבוד עבודה מזויפת וחיצונית.

אדם שחי חיים שלמים, שיש בו הרמוניה בין ליבו-, החפץ לעבוד את ה', ובין מעשיו ומצוותיו הוא הנקרא **תמים**. תמימות זוהי שלמות. שכל כוחותיו של האדם מכוונים לפי רצון ה'. אין חלקיות וסתירה בתוך נפשו, אלא ליבו ופיו, מעשיו ופעולותיו כולם רוצים לעשות את רצון ה'. מה שנגלה כלפי חוץ אינו סותר את המתחולל בתוך הלב פנימה אלא נובע ממנו כמעין המתגבר.

ולכן יתכן שמצוה אחת שנובעת מתוככי הלב פנימה, גדולה יותר ממעשים רבים אשר יצאו מלב מסופק השקוע בענייני העולם הזה.

זו הסיבה למה הקב"ה מחשיב כל כך מצוה שאדם רצה מאוד לקיימה אך נאנס ולא עשאה. העיקר התרחש. המהלך הפנימי כבר נעשה. הלב משתוקק לעבוד את ה'. המצוות המעשיות הם כלים לגלות את מה שטמון בפנים. ולכן אם האדם נאנס ולא היה לו את הכלי לגלות את רצונו הפנימי - ה' רואה את המתרחש בתוך ליבו ואת כוונתו הראויה, ומחשיב זאת כאילו המצוה נעשתה.

הרחבות

• בין הלכה למעשה

וכן אם יחלק גלוינו על נסתרנו... לא תהיה עבודתנו לאלהינו שלמה, מפני שאינו מקבל ממנו עבודה מזיפת. ידוע ש"תפילה בלא כוונה - כגוף בלא נשמה" [אברבנאל אבות ב, יח], ומתוך כך פסק הרמב"ם: "כל תפילה שאינה בכוונה - אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, מצא דעתו משובשת וליבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך, הבא מן הדרך והוא עייף או מיצר, אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו, אמרו חכמים: ישעה שלשה ימים עד שינוח ותתקור דעתו ואחר כך יתפלל" [הלכות תפילה ד, טו].

אך כשמגיעים להכרעת ההלכה למעשה, בשולחן ערוך לא מוזכרת הלכה זו, והרמ"א אף כתב: "והאידינא (בימינו) אין חוזרין (על התפילה) בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם כן למה יחזור?" [אורח חיים קא, א]. על פי דברי הרמ"א, הסבירו רבים מהאחרונים מדוע לא הובאו בשו"ע פטור מתפילה במצבים שקשה לכוון בהם (אין לסמוך על הכתוב כאן בתור פסק).

רואים כאן את חשיבותו של מעשה המצוה, למרות שהמצוה כנראה לא תבצע כמו האידיאל הגדול שמציג רבנו בחיי, בצורה שלמה ובכוונה הראויה. לכן אנו מבקשים בברכות השחר: "שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצוותיך", שמתוך ההרגל - יעזרנו הקב"ה להגיע גם לדבקות במצוותיו (וראה הרחבות - יום ט"ז תמוז).

לרפואת קרוס בן שלום, מרי בת ערבי, אביבה בת נוריא הי"ו

הכוונה והתועלת במצוות הלבבות

וצריך שתדע, כי הפנה והתועלת במצוות הלבבות הם, שיהיו גלוינו וצפונינו שנים ושקולים בעבודת השם, עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שוה, ויצדיק כל אחד מהם את חברו, ויעיד לו, ולא יחלק עליו, ולא יסתר דבריו, והוא אשר יקראוהו הפתוב "תמים", באמרו (דברים יח, ג): "תמים תהיה עם יי אלהיך", ואמר (בראשית ו, ט): "תמים היה בדתיו", ואמר (תהלים טו, ב): "הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו", ואמר (תהלים קא, ב): "אשכילה בדרך תמים מתי תבוא אלי אתהלך בתם לכבי בקרב ביתי", ואמר במי שאין תוכו כפרו (מלכים א, יא, ד): "ולא היה לבבו שלם עם יי אלהיו", ואמר (תהלים עח, לו): "ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו".

עבודה מזויפת

וימן הידוע, שכל מי שחולק קצתו על קצתו ומכזיב קצתו את קצתו בדבור או במעשה, אין מאמינים בצדקו ואין הנפשות מתישבות על אמתו. וכן אם יחלק גלוינו על נסתרנו, וקנת לבנו על דבורנו, ותנועת אברינו על מצפוננו, לא תהיה עבודתנו לאלהינו שלמה, כפני שאינו מקבל ממנו עבודה מזיפת. כמו שנאמר (ישעיה א, ג): "לא אוכל און ועצרה", ואמר (ישעיה סא, ח): "כי אני יי אהב משפט שגא גזל בעולה", ואמר (מלאכי א, ח): "וכי תגישו עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו נא לפחתך הירצה או הישא פניך", ואמר (שמואל א, טו, כב): "הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים".

חשיבות הכוונה

ומפני זה תהיה מצוה אחת שקולה כמצות רבות, כפי הלב והפנה, ועברה אחת שקולה כעברות רבות. ואפשר שתהיה המחשבה במצוה והכסף לעשותה מיראת אלהים, ואם גם אין באפשרותו להוציאה לפועל, שוקלת מצות רבות מזולתה, כאשר אמר יי לדוד (דברי תמימים ב, ח): "יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי היה עם לבבך". ואמר (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויפתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו". ואמרו זכרונם לברכה בפרושו (שבת סג, א): "מאי ולחשבי שמו, אפלו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה".

גלוינו וצפונינו - המעשה החיצוני והכוונה הפנימית. ויצדיק - יסכים. תמים - שלמות המושבה, הדיבור והמעשה. שאין תוכו כפרו - אין פנימיותו כחיצוניותו. שחולק קצתו על קצתו - מעשיו או דיבוריו סותרים אלו את אלו. לא אוכל און ועצרה - לא אוכל לסבול און (טט) שבליבם בשעה שהם נאספים לתפילה במקדש. עני - בהמה עיוורת לקרבן. אין רע - בתמיהה. לפחתך - לשר ומושל. שמע מזבח טוב - עדיף לשמוע לדבר ה' יותר מלהביא קרבן. אין באפשרותו - נאנס מלקיים את המצווה.

